

KÖNYVISMERTETÉSEK

Fairy Tales Framed: Early Forewords, Afterwords, and Critical Words. Ed. by Ruth B. Bottigheimer. State University of New York, 2012. 254 p.

Gulyás Judit

Amikor kezünkbe vesszünk egy mesegyűjteményt, az ahhoz illesztett előszó vagy utószó, tanulmány, mottó, alcím vagy ajánlás járulékos szövegnek tűnhet, amely kiadásról kiadásra változhat vagy el is tűnhet. Ezek a szövegek a főszöveget értelmezik, háttér információkkal látják el vagy éppen elhelyezik az irodalmi/folklorisztikai kánonban. Mindenképpen orientálják az olvasói befogadást. A főszövegek paratextusai azért lehetnek különösen érdekesek a mesekutatás számára is, mert feltárhadják, hogyan tekintettek a mesékre a korabeli szerzők, szerkesztők, kiadók, milyen jelentőséget, értelmet társítottak e szövegekhez, s egyáltalán, mi indította őket arra a korántsem magától értetődő cselekedetre, hogy mesékből hozzanak létre kéziratot majd könyvpiaci terméket. Tündérmeséket tartalmazó gyűjtemények Európában először olaszul és franciául jelentek meg a 16. század derekától kezdve. A *Fairy Tales Framed* című kötet arra vállalkozott, hogy ezeknek a kiadványoknak javarészt elfeledett és ma már rendkívül nehezen hozzáférhető paratextusait tegye közzé angol fordításban. Minden egyes szövegközlést bevezető tanulmány kísér. A kötet három nagyobb fejezetből áll, ezek mindegyike egy-egy átfogó dolgozattal kezdődik, s ezt követi a forrásközlés.

Az első fejezet a tündérmese műfaj megjelenését tárgyalja a 16–17. századi európai írásbeliségben és az új irodalmi forma kapcsolatát a Boccaccio-i rövidprózai hagyománnyal, hiszen e modell szerint épültek fel Straparola és Basile kötetei is, vagyis a társasági történetmesélés, verbális szórakoztatás helyzetét imitáló keretelbeszélésbe ágyazott narratívák soraként. Itt esik szó azokról a körülményekről is, amelyek befolyásolhatták azt, hogy a tündérmese az írásbeliségben éppen olasz nyelvterületen jelent meg. Eszerint a keleti és a nyugati kultúra találkozásának színterén a kereskedelemhez és kézművességhez szükséges magas fokú alfabetizáció, városiasodás és az oktatási intézmények sűrű hálózata hozott létre olyan jelentős olvasóközönséget, amelynek a szórakoztató csodás történetek iránti igényét kiadók és nyomdák sora igyekezett kielégíteni. A második fejezet a 16–17. századi olasz tündérmese-kiadásokat keretező paratextusokat közli, valamint a kritikai visszhangot: vitákat, leveleket és olyan értekezéseket, amelyek valamilyen módon reflektáltak az új műfajra, 1551-től 1780-ig (Andrea Calmo, Girolamo Bargagli, Girolamo Brusoni, Pompeo Sarnelli, Bartolomeo Lupardi, Maddalena és Teresa Manfredi, Teresa és Angiola Zanotti, Ferdinando Galiani, Luigi Serio). A harmadik fejezet mutatja be a francia forrásokat, azt a folyamatot dokumentálva, ahogyan a tündérmese műfaja az írásbeliségben kanonizálódott 1695 és 1717 között, s lett az udvari kultúra kifinomult termékéből a populáris kultúrát is átható divatjelenség. Ebből a körből már sokkal több és részletesebb szerzői önreflexió ismert (Charles Perrault, Marie-Jeanne L'héritier de Villandon, Catherine Bernard, Marie-Catherine d'Aulnoy, Henriette Julie de Murat, Antoine Galland).

A fordításokat és a kísérőtanulmányokat jegyző szerzőgárda a 16–17. századi olasz és francia mesekiadásokat évtizedek óta tanulmányozó, különböző amerikai egyetemeken tanító kutatókból áll. A szerkesztő Ruth B. Bottigheimer germanista, aki a Grimm-mesék ideológiájáról (*Grimm's Bad Girls and Bold Boys: The Moral and Social Vision of the Tales*, 1987) majd a gyermekbibliákról szóló könyve (*The Bible for Children: From the Age of Gutenberg to the Present*, 1996) után Straparola 16. századi velencei meséiről (*Fairy Godfather: Straparola, Venice, and the Fairy Tale Tradition*, 2002) írt monográfiát. Kutatásaival ahhoz a – korábban leginkább Albert Wesselski nevével fémjelzett – teóriához kap-

csolódik, amely az európai tündérmese-hagyomány írásbeli történetét, sőt, eredetét kívánja dokumentálni (ennek kifejtése: *Fairy Tales: A New History*, 2009). Ezt az európai meseszövegek használatának és értelmezésének kultúrtörténeti kontextusát feltáró megközelítést képviseli a többi szerző is. Nancy L. Canepa nemcsak angolra fordította Basile 17. századi nápolyi mesegyűjteményét, hanem monográfiát is szentelt neki, amelyben a tündérmese irodalmi műfajként való létrehozását elemezte (*From Court to Forest: Giambattista Basile's Lo cunto de li cunti and the Birth of the Literary Fairy Tale*, 1999), Suzanne Magnanini Straparola angol fordítója, emellett a szörnyek, a csodák és a természettudományos diskurzus kapcsolódásait vizsgálta a kora újkori olasz mesegyűjteményekben (*Fairy-Tale Science: Monstrous Generation in the Fairy Tales of Straparola and Basile*, 2008). A francia mesehagyomány kutatói közül Sophie Raynard a 17–18. századi meseírók munkásságát kontextualizálta (*La seconde préciosité. Floraison des conteuses de 1690 à 1756*, 2001), Christine A. Jones Perrault meséinek angol fordítója és az *ancien régime* tárgykultúrájának vizsgálatával foglalkozik, míg Elizabeth Harries alapvető munkájában az európai meseírók kanonizálásának és marginalizációjának történetét mutatta be (*Twice Upon a Time: Women Writers and the History of the Fairy Tale*, 2001).

A kötet összességében tehát a népmese koncepciójának megalkotása és a népköltési gyűjtések megkezdése előtti időszak írásbeli mesehagyományát és a tündérmese, mint irodalmi műfaj létrejöttét kíséri nyomon a műfaj értelmező egykorú források bemutatásával. E bámulatosan gazdag és árnyalt 16–17. századi anyagot olvasva az is eszünkbe juthat: ha rendelkezésünkre állna hasonló, a tündérmesére vonatkozó 18–19. századi magyar véleményeket bemutató forráskiadvány, a hazai meseismeret alakulásáról is új képet kaphatnánk.

Hersche, Peter: Agrarische Religiosität. Landbevölkerung und traditioneller Katholizismus in der voralpinen Schweiz 1945-1960. Hier und Jetzt Verlag für Kultur und Geschichte, Baden, 2013. 399 p.

Bednárík János

Jelen kötet egy kora-újkorral foglalkozó történész szokatlan munkája. A berni professor emeritus a közelmúltban jelentette meg a barokkról szóló kétkötetes monográfiáját (*Musse und Verschwendung. Europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter*. Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006.), amelyben szembefordul a történetírásban uralkodó modernizációs paradigmákkal (főként a konfesszionizációval), és kísérletet tesz a weberi protestáns etika katolikus (barokk) ellenpontjának kidolgozására („positive Rückständigkeit”). Ennek fényében a most ismertetett munkát, amely két apró svájci (fél)kanton, Appenzell-Innerrhoden (AI) és Obwalden (OW) félmúltbeli népi vallásosságával foglalkozik, egyfajta empirikus verifikációs kísérletnek tekinthetjük. A két terület istállózó szarvasmarhatartásra, tejgazdaságra épülő tradicionális agrártársadalmait szinte zárványszerű intakttság, sok tekintetben a középkor óta kontinuus önkormányzati keretek és a katolikus egyháznak a világi vezetéssel való szoros összefonódása jellemezték (1. fejezet). Olyan „vegytiszta” terepről van tehát szó, amely a szerzőnek lehetőséget ad egy sajátosan katolikus-agrárius, „legkésőbbi barokk” („spätestbarock”) életmód és mentalitás illusztrálására. A munka a hagyományos gazdálkodás illetve a barokkban gyökerező vallásosság együttállásának utolsó időszakát (1945-60), és – a modernizáció, illetve a II. vatikáni zsinat okozta – egyidejű hanyatlását kívánja bemutatni. Az előszóra, módszertani bevezetésre és tíz nagyfejezetre tagolt könyv a vallási néprajz magyarországi művelői számára gazdag összehasonlító anyagot tartalmaz, egyben remek mintát szolgáltat a népi vallásosság és az attól elválaszthatatlan egyházi keretek komplex bemutatására.